

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Անահիտ Գազիկի Մակարյան

**«ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆ» ՀԱՍԿԱՑՈՒՅԹԻ ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ՀԱՅԵՑԱԿԵՐՊԻ
ԼԵԶՎԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ՄԻՋՏԵՔՍԱՅԻՆ ՏԻՐՈՒՅԹՈՒՄ**

Ժ. 02.07 - «Ռոմանագերմանական լեզուներ» մասնագիտությամբ
բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման
ատենախոսության

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

Երևան 2018

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Երևանի Վ. Բրյուսովի անվան պետական լեզվահասարակագիտական համալսարանում:

Գիտական ղեկավար՝ Բ.Գ.Թ., պրոֆեսոր Հ. Ս. Քաջբերունի

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝ Բ.Գ.Դ., պրոֆեսոր Գ.Ռ. Գասպարյան
Բ.Գ.Թ., դոցենտ Ա. Ի. Մաթևոսյան

Առաջատար կազմակերպություն՝ Ի. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան

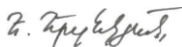
Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2018թ. հունիսի 13-ին՝ ժամը 11:00-ին, ՀՀ ԲՈՀ-ի՝ Երևանի պետական համալսարանում գործող 009 «Օտար լեզուներ» մասնագիտական խորհրդի նիստում (հասցե՝ Երևան, Ալեք Մանուկյան 1):

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ ԵՊՀ գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2018թ. մայիսի 11-ին:

Մասնագիտական խորհրդի
Գիտական քարտուղար,

Բ.Գ.Դ. պրոֆեսոր՝ Ե. Լ.

Երզնկյան

Գիտության զարգացման հետ մեկտեղ փոխվում է նաև գիտական մտածողության կառուցվածքը: 20-րդ դարի երկրորդ կեսը և 21-րդ դարի սկիզբը նշանավորվում են գիտության մեջ մարդակենտրոն մոտեցմամբ, ինչի արդյունքում լեզուն ընկալվում է որպես ոչ միայն հաղորդակցման կարևորագույն միջոց, այլև աշխարհի ճանաչողության գործիք: «Մտքերի աշխարհը», գտնվելով «իրականության աշխարհի և լեզվի աշխարհի միջև»¹, տարբեր գիտությունների ուսումնասիրության առարկա է, այդ թվում՝ ճանաչողական լեզվաբանության: Ժամանակակից ճանաչողական լեզվաբանությունը, ի տարբերություն այլ ճանաչողական գիտությունների, զբաղվում է մարդկային գիտակցության ուսումնասիրությամբ՝ հիմնվելով լեզվում առկա հասկացույթների բովանդակության վերհանման վրա: Վերջին տարիներին լեզվաբանները հաճախ են անդրադառնում հասկացույթների առկայացման լեզվական առանձնահատկություններին գեղարվեստական տեքստում, քանի որ հասկացույթների անհատական-հեղինակային իմաստավորումը հնարավորություն է ընձեռում բնորոշելու աշխարհի լեզվական պատկերի հեղինակային ըմբռնումը, ինչպես նաև վեր հանելու հեղինակի աշխարհընկալման յուրահատկությունները:

Սույն առենախոսությամբ փորձ է արվում ուսումնասիրել «ազատություն» հասկացույթի հեղինակային հայեցակերպի առկայացման առանձնահատկությունները միջտեքստային տիրույթում: Մեր **ուսումնասիրության օբյեկտը** հեղինակի աշխարհի պատկերի և մտահղացումների վերհանման նպատակով ուսումնասիրված «ազատություն» հասկացույթի լեզվականացման միջոցներն են:

Առենախոսության **ուսումնասիրության առարկան** «ազատություն» հեղինակային հասկացույթի համակողմանի վերլուծությունն է, որի համատեքստում ներկայացվում են հեղինակի անհատական ոճը, աշխարհի պատկերի յուրովի ընկալումը, մտադրությունը, որոնք ժամանակի ընթացքում փոփոխվում և զարգանում են:

Ընտազոտության **արդիականությունը** պայմանավորված է գեղարվեստական ստեղծագործության մեջ հասկացույթի, մասնավորապես հեղինակային հասկացույթի ուսումնասիրության անհրաժեշտությամբ: Գեղարվեստական ստեղծագործության մեջ հեղինակային հասկացույթի առկայացման լեզվաոճական բազմազան հնարների հետազոտության արդյունքում հնարավոր է դառնում բացահայտել հեղինակի աշխարհընկալումը, մտածողությունը և անհատական ոճը: Աշխատանքն արդիական է նաև այն առումով, որ «ազատություն» հասկացույթի

¹Щирова И. А., Гончарова Е. А. Многомерность текста: понимание и интерпретация, Санкт-Петербург: “Книжный Дом”, 2007, стр. 147.

առկայացման ուսումնասիրությունը, ինչպես նաև հեղինակի անհատական ոճի առանձնահատկությունների բացահայտումն իրագործվում են միջտեքստային տիրույթում, մասնավորապես ինքնամիջտեքստային տարրերի քննության արդյունքում:

Աշխատանքի **գիտական նորույթն** այն է, որ փորձ է արվել ուսումնասիրել «ազատություն» հասկացույթը Ս. Մոեմի, Ջ. Ֆաուլզի և Ջ. Ափոլայքի ստեղծագործություններում հեղինակային հասկացույթի տարբեր շերտերի վերլուծության հենքի վրա, այն է՝ հասկացական, գնահատողական, զուգորդային-պատկերային, խորհրդանշային, որոնք առկայացված են տեքստում բազմաթիվ ու բազմապիսի լեզվաոճական միջոցներով: Առաջին անգամ է, որ «ազատություն» հեղինակային հասկացույթի առկայացման առանձնահատկություններն ուսումնասիրվում են միջտեքստային տիրույթում՝ ընդգրկելով հարատեքստայնությունը և ինքնամիջտեքստայնությունը: Առանձնակի ուշադրության է արժանի այն, որ առաջին անգամ, հիմնվելով «ազատություն» հեղինակային հասկացույթի քննության արդյունքների վրա, ինքնամիջտեքստայնությունը դիտարկվում է որպես վերոնշյալ հեղինակների անհատական ոճի, ինչպես նաև աշխարհի հասկացական և լեզվական պատկերի ձևավորման և վերհանման միջոց:

Ատենախոսության **նպատակն է** ուսումնասիրել հեղինակի եզակի աշխարհընկալման և դրա լեզվական պատկերման միջոցները ինքնամիջտեքստային տիրույթում՝ վերլուծության ենթարկելով «ազատություն» հասկացույթի իմաստային և կառուցվածքային առանձնահատկությունները:

Այս նպատակի իրականացման համար աշխատանքում առաջադրվել են հետևյալ **խնդիրները**.

1. Պարզաբանել ճանաչողական հասկացույթի և հեղինակային (գեղարվեստական) հասկացույթի միջև առկա տարբերությունները տարաբնույթ տեսությունների վերլուծական քննությամբ:
2. Համակողմանի վերլուծության ենթարկել «ինքնամիջտեքստայնություն» եզրի ըմբռնումները լեզվաբանական գրականության մեջ:
3. Ուսումնասիրել «ազատություն» հեղինակային հասկացույթի բազմաշերտ կառուցվածքը՝ քննելով Ս. Մոեմի, Ջ. Ֆաուլզի և Ջ. Ափոլայքի գեղարվեստական և ոչ գեղարվեստական ստեղծագործություններում գործածված լեզվաոճական արտահայտչամիջոցները:
4. Նշված հեղինակների ստեղծագործությունների լեզվաոճական և լեզվաբանաստեղծական վերլուծության միջոցով բացահայտել «ազատություն» հասկացույթի հեղինակային հայեցակերպը:
5. Վեր հանել Ս. Մոեմի, Ջ. Ֆաուլզի և Ջ. Ափոլայքի անհատական ոճի յուրահատկությունները՝ հիմք ընդունելով «ազատություն» հասկացույթի քննության արդյունքները, ինչպես նաև տեքստի մեկնաբանության հերմենևտիկական մոտեցումը:

6. Դիտարկել ինքնամիջտեքստայնությունը որպես աշխարհի հասկացական-լեզվական պատկերի ձևավորման միջոց հեղինակի գեղագիտական համակարգում՝ հիմք ընդունելով «ազատություն» հեղինակային հասկացույթը:

Լեզվաբանական վերլուծության **մեթոդների** ընտրությունը բխում է ուսումնասիրվող նյութի բնույթից և նպատակից: Որպես հեղինակային հասկացույթի ուսումնասիրության մեթոդ՝ կիրառվել է ճանաչողական վերլուծության մեթոդը, որը հնարավորություն է ընձեռում վեր հանելու գեղարվեստական տեքստում առկա հեղինակային հասկացույթի բազմաշերտ կառուցվածքը: Հեղինակի անհատական ոճի բացահայտման նպատակով ընտրվել են լեզվաոճական, լեզվաբանաստեղծական, հաղորդակցական, ճանաչողական, համատեքստային և միջտեքստային վերլուծության մեթոդները: Գեղարվեստական տեքստում «ազատություն» հասկացույթի առավել լիարժեք վերլուծության և մեկնաբանության հասնելու նպատակով ներառել ենք նաև տեքստի մեկնության հերմենևտիկական մեթոդը:

Հետազոտության հիմնական **փաստական նյութը** անգլիացի և ամերիկացի հռչակավոր գրողների՝ Ս. Մոեմի, Ջ. Ֆաուլզի և Ջ. Ափոլայքի տարբեր ժամանակահատվածներում գրված ինչպես գեղարվեստական, այնպես էլ ոչ գեղարվեստական ստեղծագործություններն են: Նշված ընտրությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որընտրված երեք հեղինակների երկերում արժարծվում է ազատության հիմնահարցը, որի առկայացումը ստեղծագործություններում իրագործվում է բազմապիսի լեզվաոճական արտահայտչամիջոցների կիրառմամբ: Նշված բոլոր հեղինակներն էլ, լինելով տաղանդավոր անհատականություններ, աչքի են ընկնում հարուստ լեզվաաշխարհով, որը հետազոտողի համար առանցքային նշանակություն ունի: Երեք հեղինակների գրական ստեղծագործությունների հիմքում էլ ընկած են ինքնակենսագրական որոշ տարրեր, որոնք նպաստում են, որպեսզի ընթերցողը ներթափանցի հեղինակի ներաշխարհի, հաղորդակից լինի նրան՝ ավելի մոտիկից ծանոթանալով աշխարհի պատկերի հեղինակային գնահատականին:

Ատենախոսության **տեսական արժեքը** պայմանավորված է ճանաչողական լեզվաբանության շրջանակներում հասկացույթի ուսումնասիրության միջոցով աշխարհի հեղինակային պատկերի վերհանմամբ, տեքստում հեղինակային հասկացույթի լեզվաոճական առանձնահատկությունների քննությամբ, ինքնամիջտեքստային վերլուծության միջոցով հեղինակի անհատական ոճի յուրահատկությունների, ինչպես նաև հեղինակային հասկացույթի փոփոխական բնույթի ուսումնասիրությամբ:

Աշխատանքի **գործնական արժեքն** այն է, որ ստացված արդյունքները կարող են հիմք դառնալ Ս. Մոեմի, Ջ. Ֆաուլզի և Ջ. Ափոլայքի

ստեղծագործությունների հետագա ուսումնասիրությունների համար, նպաստել գեղարվեստական տեքստի բազմակողմանի մեկնաբանության հնարավորությունների ընդլայնմանը: Աշխատանքը կարող է նաև կիրառվել ճանաչողական լեզվաբանության, տեքստի լեզվաբանության, գեղարվեստական տեքստի հաղորդակցական ոճաբանության դասընթացներում, ինչպես նաև ուսումնասիրության արդյունավետ ոլորտ դառնալ ավարտական հետազոտական աշխատանքների իրականացման համար:

Որպես **նախնական վարկած** ատենախոսության մեջ առաջադրվում է այն դրույթը, որ հեղինակային հասկացույթի առկայացումը տեքստում բազմապիսի արտակա և ներակա լեզվաոճական միջոցներով արտացոլում է հեղինակի աշխարհընկալումը, աշխարհայացքը, ներաշխարհը, ինչպես նաև լեզվաաշխարհը և անհատական ոճը: Ավելին՝ կատարված ուսումնասիրության արդյունքում ինքնամիջտեքստայնությունը դիտարկվում է որպես հեղինակի աշխարհի հասկացական-լեզվական պատկերի ձևավորման և վերհանման միջոց:

Աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, երկու գլուխներից, որոնք բաժանվում են ենթագլուխների, ուսումնասիրվող նյութը լրացնող ծանոթագրություններից, եզրակացությունից և օգտագործված գրականության ցանկից:

Ներածության մեջ հիմնավորվում են թեմայի ընտրությունը, արդիականությունն ու նորույթը, որոշարկվում են ուսումնասիրության նպատակն ու խնդիրները, տեսական և գործնական արժեքը, մեթոդաբանական հիմքը:

Առաջին գլուխը (**«Հեղինակի անհատական ոճի քննության փրեսական նախադրյալները»**) բաղկացած է երեք ենթագլուխներից: Այստեղ ներկայացվում են հայ, ռուս և արևմտյան տեսաբանների առաջ քաշած դրույթներն ու հայեցակարգերը:

Առաջին ենթագլխում (**«Անհատական ոճը որպես աշխարհի հեղինակային պատկերի լեզվական առկայացման միջոց»**) ներկայացվում են հեղինակի անհատական ոճի մասին առկա տարաբնույթ տեսություններ: 21-րդ դարում արագընթաց զարգացում է ապրում ճանաչողական ոճաբանությունը, որն էլ դիտարկվում է որպես գեղարվեստական տեքստի ուսումնասիրության նոր հարացույց²: Ինչպես ավանդական, այնպես էլ ճանաչողական ոճաբանության տեսությունների հանգուցային տարրը «ոճի» գաղափարն է, որը, անտարակույս, ինչպես արևմտյան, այնպես էլ ռուսական լեզվաբանական դպրոցների ներկայացուցիչները մեծապես արժևորում են

² Андреева К. А., Когнитивная стилистика как новая парадигма исследования литературного текста // Вестн. Тюмен. гос. ун-та, N2, 2005, стр.179.

գեղարվեստական ստեղծագործությունների լեզվաբանական վերլուծության գործընթացում:

Սույն ատենախոսության նպատակներից ելնելով՝ ուսումնասիրել ենք հեղինակի անհատական ոճի վերլուծության իմաստաոճական, լեզվաբանաստեղծական, հաղորդակցական, ճանաչողական և հերմենևտիկական մոտեցումները, որոնք հնարավորություն են ընձեռում ուսումնասիրելու հեղինակի անհատական ոճի յուրահատկությունները՝ հեղինակի անհատական ոճը սահմանելով որպես նրա մտքերի, մտահղացումների արտացոլման լեզվական համակարգ:

Երկրորդ ենթագլխում (**«Հասկացույթը որպես աշխարհի հասկացական պատկերի ձևավորման հիմնական միավոր»**) ուսումնասիրվում է հասկացույթը որպես ճանաչողական հիմնական միավոր, ինչպես նաև հստակեցվում է «հասկացույթ-գեղարվեստական հասկացույթ-հեղինակային հասկացույթ» եզրերի գործածությունը, քանի որ վերջիններիս լեզվաբանական գրականության մեջ տրվել են տարաբնույթ բնորոշումներ: «Ազատություն» հեղինակային հասկացույթի լեզվաոճական վերլուծության նպատակից ելնելով՝ ուսումնասիրել ենք մի շարք լեզվաբանների տեսակետներ, որոնք առաջ են քաշում հեղինակային հասկացույթի բազմաշերտ կառուցվածքի մասին դրույթը³: Հիմնվելով տեսաբանների առաջարկած դասակարգումների վրա՝ հեղինակային հասկացույթի կառուցվածքում փորձել ենք առանձնացնել *հասկացական, գնահատողական, զուգորդային-պատկերային և խորհրդանշային շերտեր*: Մեր ատենախոսության շրջանակներում նշված յուրաքանչյուր շերտի ուսումնասիրությունը ամբողջական պատկերացում է տալիս «ազատություն» հեղինակային հասկացույթի կառուցվածքի և առկայացման առանձնահատկությունների վերաբերյալ:

Երրորդ ենթագլխում (**«Միջտեքստայնությունը որպես հեղինակի անհատական ոճի ձևավորման հնարավոր գործոն»**) փորձ է արվել համակողմանի վերլուծության ենթարկել միջտեքստայնության և ինքնամիջտեքստայնության տեսության հիմնական խնդիրները լեզվաբանական գրականության մեջ: «Միջտեքստայնություն» եզրի երևան գալուց հետո լեզվաբանության մեջ սկսեց շրջանառվել նաև

³Тарасова И. А., Поэтический идиостиль в когнитивном аспекте: Монография, Москва: Флинта, 2012, стр.49,Болотнова Н. С., О методике изучения ассоциативного слоя художественного концепта в тексте. Вестник ТГПУ. Выпуск 2 (65). Серия:Гуманитарные Науки (Филология), 2007,available online at: <http://cyberleninka.ru/article/n/o-metodike-izucheniya-assotsiativnog-sloya-hudozhestvennogo-kontsept-a-v-tekste/> 14. 11. 2015-ի դրությամբ:

«ինքնամիջտեքստայնություն» (автоинтертекстуальность) եզրը⁴, ինչը որոշ լեզվաբանների կողմից (Լ. Դելլենբախ, Ս. Հոլտուիս, Ն. Ֆատենա, Ա. Ֆիլիպովա) դիտարկվում է որպես միջտեքստայնության տարատեսակ: Միջտեքստայնության համաբանությամբ՝ Ն. Ֆատենան միևնույն հեղինակի տարբեր ստեղծագործությունների միջև առկա հարաբերություններն անվանում է *ինքնամիջտեքստային հարաբերություններ*⁵: Ինքնամիջտեքստայնության ուսումնասիրությամբ ներկայումս առավել խորը և հանգամանորեն զբաղվում են ռուսական լեզվաբանական դպրոցի ներկայացուցիչները, մասնավորապես Ն. Ֆատենան, Վ. Չերնյավսկայան, Ն. Կուզմինան, Ա. Ֆիլիպովան, Ի. Վոլկովը, որոնք ինքնամիջտեքստայնությունը դիտարկում են որպես միևնույն հեղինակի՝ տարբեր ժամանակահատվածներում գրած ստեղծագործություններում առկա միջտեքստային հարաբերությունների ամբողջություն, ինչը նպաստում է հեղինակի անհատական ոճի ձևավորմանը և վերհանմանը: Վերոնշյալ լեզվաբանների՝ տարբեր հայեցակարգերի քննության արդյունքում վեր ենք հանել նաև ինքնամիջտեքստայնության գործառույթները, որոնք արդյունավետ կերպով գործածվել են փաստական նյութի վերլուծության նպատակով:

Երկրորդ գլուխը (**«Ազգայություն» հեղինակային հասկացույթի ինքնամիջտեքստային դրսևորման առանձնահատկությունները գեղարվեստական տեքստում**) թաղկացած է չորս ենթագլուխներից:

Առաջին ենթագլխում (**«Ազատություն» հասկացույթի հեղինակային ընկալումը Ս. Մոեմի վեպերում՝ ինքնամիջտեքստային տարրերի հաշվառումով**) լեզվաբանական և լեզվաբանաստեղծական վերլուծության են ենթարկվում Ս. Մոեմի *«Սպրկություն մարդկային»* և *«Ամփոփելով անցած ուղին»* վեպերը, ինչի արդյունքում փորձ է արվում վեր հանել *«ազգայություն»* հասկացույթի մոեմյան ընկալումը: Այն իր արտացոլումն է գտնում ստեղծագործության մեջ համապատասխան լեզվական միջոցների գործածությամբ՝ ձևավորելով հեղինակի անհատական ոճը: Այնուամենայնիվ, վերջին տասնամյակներում ժամանակակից լեզվաբանությունը չի սահմանափակվում գեղարվեստական ստեղծագործության սուկ լեզվաբանական միջոցների քննությամբ, նաև դիմում է միջտեքստային

⁴Միևնույն հեղինակի տարբեր ստեղծագործություններում առկա միջտեքստային հարաբերությունների ամբողջությունը (անգլերենում՝ autointertextuality, ռուսերենում՝ автоинтертекстуальность, եզրերի համանմանությամբ) աշխատանքում անվանել ենք «ինքնամիջտեքստայնություն»:

⁵Фатеева Н. А., Интертекст в мире текстов. Контрапункт интертекстуальности. Изд. 3-е, стереотипное. Москва: “КомКнига”, 2007, стр.16-20.

վերլուծությանը՝ դիտարկելով այն որպես հեղինակի անհատական ոճի ձևավորման և վերհանման հնարավոր գործոն:

Ինքնամիջոտքստային վերլուծության արդյունքում հանգել ենք այն եզրակացության, որ Ս. Մոեմին մտահոգող հարցերից է «կամքի ազատության» հիմնահարցը, ինչին նա շարունակ անդրադառնում է իր ստեղծագործություններում: Հակադրելով «ճակատագիրը» և «մարդու ազատ ընտրության հնարավորությունը»՝ Մոեմը բարձրացնում է այն խնդիրը, թե առհասարակ գոյություն ունի՞ կամքի ազատություն, թե մարդու կյանքը պայմանավորված է մարդուց դուրս գտնվող գործոններով, որոնցից մեկն էլ ճակատագիրն է:

«Ստրկություն մարդկային» վեպում հեղինակն իր դիրքորոշումը, մտորումները փոխանցում է ընթերցողին անուղակիորեն՝ երկու կերպարների բանավեճի միջոցով, մինչդեռ «Ամփոփելով անցած ուղին» վեպում Մոեմը, վերլուծելով իր անցած կյանքը, մեկ անգամ ևս անդրադառնում է հարցերի, որոնց պատասխանները փորձում է գտնել ինքնավերլուծության միջոցով:

The illusion which man has that his will is free is so deeply rooted that I am ready to accept it. I act as though I were a free agent. But when an action is performed it is clear that all the forces of the universe from all eternity conspired to cause it, and nothing I could do could have prevented it. It was inevitable. (Of Human Bondage, p. 418)

I wanted to get what knowledge I could about the general structure of the universe; I wanted to make up my mind whether I had to consider only this life or a life to come; I wanted to discover whether I was a free agent or whether my feeling that I could mould myself according to my will was an illusion; I wanted to know whether life had any meaning or whether it was I that must strive it one. (The Summing up, p. 162)

Երկու տեքստերում էլ՝ թե՛ ինքնանդրադարձվող և թե՛ ինքնանդրադրածնող⁶, «ազատության» գաղափարը զուգորդվում է ազատ կամքի հետ: «Ստրկություն մարդկային» վեպում կերպարների խոսքի միջոցով Ս. Մոեմն արտահայտում է այն միտքը, որ կամքի ազատությունը

⁶«Անդրադարձվող տեքստ» և «անդրադարձնող տեքստ» եզրույթները վերցված են Գ. Գիրունյանի «Գրական անդրադարձի՝ որպես արտահայտչական հնարի մեկնողական ընդգրկումը» առենախոսությունից, Երևան, 2005թ., էջ 115:

սոսկ թվացյալ բնույթ է կրում, մինչդեռ մարդու վարքագիծը պայմանավորված է ոչ թե օբյեկտիվ հանգամանքներով ուսեփական ցանկություններով, այլ բնության օրենքներով: Հեղինակը վերոնշյալ միտքն առկայացրել է ստեղծագործության մեջ լեզվական մի շարք միջոցներով՝ բառային (*free will, illusion, inevitable*), քերականական (*բայի ըղձական եղանակ, եղանակավորող բայերի կիրառություն, շրջուն շարադասություն*) և ոճական (*all, inevitable, illusion բառերի կրկնությամբ, forces of the universe փոխաբերությամբ*):

Արտակա լեզվական միջոցների կիրառումը, ինչպիսիք են՝ *“The illusion that will is free”, “The illusion of free will”, “to be deeply rooted”, “can’t get away from”, “inevitable”* արտահայտում են այն խաբկանքը, թե իբր մարդն ունի ազատ կամք, ազատ ընտրության հնարավորություն, ինչն այնքան է արմատացել մարդկանց մեջ, որ նրանք ակամա հավատում են դրան:

Կամքի ազատության բացակայությունը շեշտելու նպատակով հեղինակը գործածում է բայի ըղձական եղանակը և այն վարպետորեն կապելով *“freeagent”* դարձվածային միավորի հետ՝ ստեղծում այնպիսի պատկեր, որտեղ ակնառու է դառնում անհատի կամքի ազատության բացակայության փաստը:

Ինքնանպատակ չէ նաև *“illusion”* և *“inevitable”* բառերի բազմակի կրկնությունը, քանի որ վերջիններս ոճականորեն նշույթավորված են: Այդպիսով հեղինակը միտված է արտահայտելու իր մոտեցումը կամքի ազատության խնդրին՝ համարելով, որ մարդը չի կարող զղջալ կամ ավիտսել իր գործած արարքների համար, քանի որ դրանք կատարվել են ոչ իր կամքով: Ուշադրության է արժանի նաև *“all”* և *“nothing”* բառերի հակադրությունը, ինչի միջոցով հեղինակն ընդգծում է մարդու անզորությունը և դրան հակադրվող ճակատագրի հզոր ուժը:

«Ամփոփելով անցած ուղին» վեպում նույնպես զուգահեռներ անցկացնելով *«ճակատագրի»* և *«կամքի ազատության»* միջև՝ Ս. Մոեմը հակված է այն համոզմանը, որ մարդու ազատությունը սոսկ խաբկանք է, ինչն իր արտացոլումն է գտնում ինքնանդրադարձնող տեքստում հետևյալ ինքնամիջտեքստային ցուցիչների միջոցով՝ *“will is free”, “free agent”, “illusion”, “universe”*: Բայցևայնպես, եթե ինքնանդրադարձվող տեքստում հերոսները լիովին համոզված են կամքի ազատության բացակայության հարցում, ապա ինքնակենսագրական վեպում Ս. Մոեմը մտորումների, երկմտանքի մեջ է՝ չկարողանալով հստակ պատասխան գտնել այդ հարցին: Հեղինակի մտորումներն ակնհայտ են դառնում *“I wanted to get knowledge”, “I wanted to make up my mind”, “I wanted to discover”, “I wanted to know”* բառակապակցությունների վերլուծության միջոցով, որտեղ *“I wanted”* արտահայտության կրկնությունը վկայում է հեղինակի անհանգիստ հոգեկան

վիճակը, շարունակ փնտրտուքների մեջ լինելու իրողությունը, ինչպես նաև տարիների ընթացքում կուտակած փորձն ընթերցողի հետ կիսելու միտումը:

Երկրորդ ենթաազվխում (**«Ազատություն» հասկացույթի առկայացման միջոցները Զ. Ֆաուլզի ստեղծագործություններում»**) «ազատություն» հեղինակային հասկացույթն ուսումնասիրվել է Զ. Ֆաուլզի «Կոլեկցիոները» և «Ֆրանսիացի լեյտենանտի սիրուհին» վեպերում:

Զ. Ֆաուլզի «Կոլեկցիոները» վեպի քննությունը հնարավորություն է ընձեռում բացահայտելու «ազատություն» հեղինակային հասկացույթի լեզվական դրսևորման առանձնահատկությունները: Հարկ է նկատել, որ նշված ստեղծագործության մեջ լեզվաոճական բազմազան միջոցներով արտահայտված զուգորդումները ծառայում են որպես «ազատություն» հեղինակային հասկացույթի առկայացման միջոց: «Կոլեկցիոները» գեղարվեստական վեպում *տունը* (հետևաբար նաև՝ նկուղը), որտեղ Ֆրեդերիկ Քլեզը թաքցնում է Միրանդային, զուգորդվում է *ազատության բացակայության* հետ, մինչդեռ *տնից (նկուղից) դուրս փարածքը* զուգորդվում է *ազատության* հետ: Ստեղծագործության լեզվաոճական քննության արդյունքում ակնհայտ է դառնում, որ Ֆաուլզը «*ազատությունը*» և «*ազատության բացակայությունը*» առկայացնում է ստեղծագործության մեջ «*վերև-ներքև*» հակադրության միջոցով: Այսպես՝

*I want to be a **prisonerupstairs**. I want **daylight** and some **fresh air**.”“You could keep me in one of the bedrooms. It could be all **barred and boarded up**. I could sleep there. Then perhaps you’d **tie me up** and **gag** and let me sit sometimes near an open window. That’s all I ask, I’d rather starve to death than stay **down** here. Keep me in chains **upstairs**. Anything. But let me have some **fresh air** and **daylight**.”(The Collector, p. 103 - 104)*

Զ. Ֆաուլզի հերոսուհու «ազատության բացակայությունը» նշված համատեքստում առկայանում է՝“*to be barred, to be boarded up, to be tied up, to gag, to keep in chains*” բայերի և արտահայտությունների միջոցով, մինչդեռ «ազատությունը» զուգորդվում է նկուղից դուրս լինելու հետ: Այստեղ «*ազատություն*» և «*ազատության բացակայություն*» հակադրությունը ներկայացված է “*down - upstairs*” հակադիր բառերի գործածությամբ: Պատահական չէ հեղինակի կողմից վերը բերված հատվածի թե՛ սկզբում և թե՛ վերջում “*daylight, fresh air*” բառային միջոցների կիրառությունը, քանի որ կրկնության ոճական հնարներից մեկի՝ շրջանակման կիրառմամբ՝ հեղինակը միտում ունի շեշտելու բնության և ազատության զգացողության միջև առկա կապի կարևորությունը: Բնությունն ինքնին ազատության խորհրդանիշ է, հետևաբար հերոսուհու համար ազատությունից զրկված լինելը զուգորդվում է բնությունից հեռու լինելու հետ: Հասկանալի է նաև այն, որ Միրանդայի համար ֆիզիկապես կապանքների մեջ լինելն այդքան սոսկալի չէ, որքան բնությունից՝ մաքուր օդից և բնական լույսից զրկված

լինելու արդյունքում հոգեբանական ծանր, ընկճված վիճակը: Հեղինակի միտումն այստեղ իրագործվում է “*I want to be a prisoner upstairs. Keep me in chains upstairs. Anything. But let me have some fresh air and daylight.*” Նախադասությունների միջոցով, որտեղ հատկապես ուշադրության է արժանի “*Anything.*” Միակազմ նախադասությունը, որն իր շարահյուսական կառուցվածքով յուրահատուկ արտահայտչականություն է հաղորդում հեղինակի խոսքին՝ ընդգծելով հերոսուհու հոգու ազատության ձեռքբերման անհազուրդ տենչը:

Երրորդ ենթազվյում (**«Ինքնամիջտեքստային կապերի դրսևորումը Զ. Ֆաուլզի անհատական ոճում»**) Զ. Ֆաուլզի «*Կոլեկցիոները*», «*Ֆրանսիացի լեյտենանտի սիրուհին*» վեպերի և «*Արիստոս*» էսսեի ինքնամիջտեքստային վերլուծության արդյունքում փորձել ենք վերհանել «ազատություն» հասկացույթի ֆաուլզյան հայեցակերպը: Հարկ է նկատել, որ «Արիստոս» աշխատությունը ծառայում է որպես նախատեքստ «Ֆրանսիացի լեյտենանտի սիրուհին» վեպի համար: «Արիստոս»-ն իր էության մեջ փիլիսոփայական էսսե է, որտեղ Ֆաուլզը շարադրել է իր մտքերն ու գաղափարները տարբեր թեմաների շուրջ, այդ թվում՝ «ազատության»: «Արիստոս»-ի լույս տեսնելուց հինգ տարի անց Ֆաուլզը գրել է «Ֆրանսիացի լեյտենանտի սիրուհին» գեղարվեստական վեպը, որտեղ անդրադարձել է «Արիստոս» աշխատության մեջ արծարծված մի շարք գաղափարների, որոնցից է ազատության ձեռք բերման անհրաժեշտության և կարևորության խնդիրն անհատի համար:

<p><i>What we call <u>suffering, death, disaster, misfortune, tragedy</u>, we should call the <u>price of freedom</u>. The only alternative to this <u>suffering freedom</u> is an <u>unsuffering unfreedom</u>.(The Aristos, Kindle Locations 175-176)</i></p>	<p><i>My poor Charles, search your heart—you thought when you came to this city ... You know your choice. You stay in <u>prison</u>, what your time calls <u>duty, honor, self-respect, and you are comfortably safe</u>. Or <u>you are free and crucified</u>. Your only companions <u>the stones, the thorns, the turning backs; the silence of cities, and their hate</u>.(The French Lieutenant's Woman, p. 155)</i></p>
---	--

Մեջբերված երկու հատվածներում էլ, որոնք քաղված են ոչ գեղարվեստական և գեղարվեստական ստեղծագործություններից, Ֆաուլզը հակադրության միջոցով ընթերցողին է ներկայացնում ազատության ձեռքբերման գինը: Ուշագրավ է, որ հեղինակն իր փիլիսոփայական էսսեում ազատության ձեռքբերման ուղին պատկերում է որպես տառապանքով,

դժվարություններով պարուրված մի անհարթ ճանապարհ, ինչն առկայացված է ստեղծագործության մեջ *“suffering freedom”* և *“unsuffering unfreedom”* մակդրային բառակապակցությունների միջոցով: Մեծ հետաքրքրություն է ներկայացնում հատկապես *“unsuffering unfreedom”* մակդրային բառակապակցության լեզվական քննությունը, քանի որ վերջինիս երկու բաղադրիչներն էլ հեղինակային դիպվածային բառեր են, որոնք, ի տարբերություն *“suffering freedom”* բառակապակցության, որոշակի գնահատողական տարր, ինչպես նաև հավելյալ արտահայտչականություն են հաղորդում հեղինակի խոսքին՝ ընդգծելով Ջ. Ֆաուլզի ոճի ինքնատիպությունը:

Ինչպես կարելի է նկատել, Ջ. Ֆաուլզն *«ազատության ընտրության»* խնդրին անդրադարձ է կատարել նաև իր գեղարվեստական ստեղծագործության մեջ, որտեղ գլխավոր հերոսը կանգնած է երկընտրանքի առջև՝ ընտրել *փառապանքով լի ազատություն՝նր, թե՛ ազատությունից զուրկ անհոգ կյանքը*: Օգտագործելով *“You stay in prison”* և *“you are free and crucified”* փոխաբերությունները՝ հեղինակը առաջ է քաշում այն միտքը, որ ստեղծագործության գլխավոր հերոսի՝ Չարլզի ընտրության հնարավորությունը կանգնեցնում է նրան երկընտրանքի առաջ՝ մնալ բանտախցու՝մ (*stay in prison*), այսինքն՝ ապրել իր նախկին կյանքով, լինել հարուստ, ունենալ հարգանք, պատիվ հասարակության մեջ և ապահով լինել, թե՛ դուրս գալ այդ բանտախցից, լինել ազատ, բայց կրել ազատության խաչը (*you are free and crucified*): Փաստորեն վիկտորյանական դարաշրջանի հասարակության կանոններին չենթարկվելը կարժանացնի նրան հասարակության անդամների ատելությանը, անտարբերությանը և թշնամանքին, ինչն առկայացված է ստեղծագործության մեջ *“Your only companions the stones, the thorns, the turning backs; the silence of cities, and their hate”* փոխաբերությունների, ինչպես նաև վերընթաց աստիճանավորման միջոցով:

Եթե «Արիստոս» փիլիսոփայական էսսեում Ջ. Ֆաուլզը *“suffering freedom”* և *“unsuffering unfreedom”* հակադրության միջոցով է ներկայացնում *«ազատության ընտրության»* երկակի բնույթը, ապա «Ֆրանսիացի լեյտենանտի սիրուհին» գեղարվեստական վեպում հեղինակը միևնույն միտքն առկայացնում է՝ կիրառելով այնպիսի ոճական հնարներ, ինչպիսիք են՝ *փոխաբերությունը, վերընթաց աստիճանավորումը, հակադրությունը*: Այսպիսով՝ նշված լեզվական ցուցիչները հանդես են գալիս որպես ինքնամիջտեքստային տարրեր, որոնք ընթերցողի ընկալման հորիզոնում աշխուժացնում են նախորդող տեքստի իմաստային բովանդակությունը:

Չորրորդ, ենթագլխում (**«Ազատություն» հասկացույթի լեզվաոճական արժևորումները** Ջ. Ափդայքի վեպերում») Ջ. Ափդայքի *«Ճագար, վագի՛ր»*, *«Ճագարը հարստացել է»* և *«Ագարակ»* վեպերը

ենթարկվում են լեզվաոճական, լեզվաբանաստեղծական և ինքնամիջտեքստային վերլուծության, ինչի արդյունքում վեր է հանվում «ազատություն» հասկացության ընկալումն ըստ Ափոյայքի:

«Ճագար, վազի՛ր» վեպի լեզվաոճական քննության արդյունքները վկայում են, որ Ջ. Ափոյայքի պատկերավորման համակարգում առանցքային տեղ են զբաղեցնում խորհրդանիշները, որոնք հնարավորություն են տալիս բացահայտելու «ազատություն» հեղինակային հասկացության ավոյայքյան հայեցակերպը:

«Ազատություն» հեղինակային հասկացության իր ուրույն արտացոլումն է գտել նշված ստեղծագործության մեջ խորհրդանշային շերտի դրսևորմամբ, ինչն, անտարակույս, նպաստում է Ջ. Ափոյայքի անհատական ոճի առանձնահատկությունների վերհանմանը:

The land refuses to change. The more he drives the more the region resembles the country around Mt. Judge. The same scruff on the embankments, the same weathered billboards for the same products you wondered anybody would ever want to buy. At the upper edge of his headlight beams the naked tree-twigs make the same net. Indeed the net seems thicker now.(Rabbit, Run, p. 180)

Կյանքի միապաղաղությունը, ճնշող մթնոլորտը, ազատության տենչը ստիպում են Հարիին փախչել տնից, հասարակությունից, իրականությունից, ինչը հեղինակն արտահայտել է “*the same - միևնույն*” բառի կրկնությամբ: Բայցևայնպես, փախչելով իրականության մի դրվագից, Ճագարը հայտնվում է մեկ այլ դրվագի մեջ, որը նրան հիշեցնում է իր անցյալը, իրեն շրջապատող իրականությունը: Ջ. Ափոյայքը “*The land refuses to change*” փոխաբերության միջոցով պատկերում է իրականության ճնշող մթնոլորտի ազդեցությունը հերոսի հոգեվիճակի վրա: Համաձայն Հարիի մտորումների՝ շրջապատող իրականությունն է, որ իրեն գցում է ցանցի, այսինքն՝ կապանքների, սահմանափակումների մեջ՝ հնարավորություն չտալով վայելել ազատությունը: Այնուամենայնիվ, նույնիսկ տնից փախուստը թույլ չի տալիս Ճագարին ազատվելու օրեցօր «նեղացող ցանցից» (tightening net): Ավելին՝ նոր միջավայրում ևս հերոսը հայտնվում է ցանցում, սակայն, ի տարբերություն նախկինի, այս ցանցը ավելի ու ավելի է խտանում՝ նրան ավելի ամուր սեղմելով իր մեջ: Ուշագրավ է, որ հեղինակը վերոնշյալ միտքն առավել դիպուկ և պատկերավոր ներկայացնելու համար դիմում է փոխաբերություն և կրկնություն ոճական հնարների կիրառությանը՝ “*At the upper edge of his headlight beams the naked tree-twigs make the same net. Indeed the net seems thicker now*”: Ծառերի ոստերից հյուսված ցանցը Ափոյայքը համաբանության օրինակով համեմատում է Հարիին ճնշող, խեղդող ցանցի հետ: Ակնհայտ է, որ “*net*” բառի կրկնակի կիրառության մեջ իմաստային տեղաշարժ է նկատվում: Եթե առաջին նախադասության մեջ

այն իրեղեն ցանցն է բնութագրում, ապա երկրորդ դեպքում “net” բառը հանդես է գալիս որպես «ազատության սահմանափակման» խորհրդանիշ:

Եզրակացության մեջ ամփոփվել են կատարված ուսումնասիրության արդյունքները.

- Հեղինակային հասկացությո՞ւթը ծառայում է որպես լեզվական անհատականության աշխարհի հասկացական-լեզվական պատկերի արտացոլման, ինչպես նաև հեղինակի անհատական ոճի վերհանման միջոց: Միևնույն ժամանակ հեղինակի անհատական ոճը հանդես է գալիս որպես հեղինակի մտահղացումների դրսևորման տիրույթ: Հեղինակային հասկացույթի հասկացական, գնահատողական, զուգորդային-պատկերային և խորհրդանշային շերտերի վերհանումը տարբեր ստեղծագործություններում առկայացված արտակա և ներակա բազմապիսի լեզվական միավորների միջոցով հնարավորություն է ընձեռում բացահայտելու «ազատություն» հասկացույթի հեղինակային հայեցակերպը:

- «Աշխարհի հեղինակային պատկեր» հասկացությունը հարաբերվում է միջտեքստայնության տարատեսակներից մեկի՝ ինքնամիջտեքստայնության հետ, որն էլ հանդես է գալիս որպես հեղինակային հասկացույթի ուսումնասիրության միջոց միևնույն հեղինակի՝ տարբեր ժամանակահատվածներում գրած ստեղծագործություններում: Հեղինակային հասկացույթի քննությունը միջտեքստային տիրույթում մասնավորապես պայմանավորված է հեղինակային հասկացույթի փոփոխությունների ենթարկման և զարգացման ներուժով:

- Ս. Մոեմի, Զ. Ֆաուլզի և Զ. Ափոյաքի ստեղծագործություններում առկայացվել են «ազատություն» հեղինակային հասկացույթի *համամարդկային, մշակութային և անհատական* շերտերը: Երեք հեղինակներն էլ «*հասարակական կարծիքը, հասարակության պայմանականությունները*», ինչպես նաև «*անհատի թուլակամությունն ու անվճռականությունը*» ընկալում են որպես ազատության ձեռքբերման խոչընդոտ՝ խոսքում այն ներկայացնելով «ազատություն» հեղինակային հասկացույթի հասկացական և գնահատողական շերտերի միջոցով:

- «Ազատություն» հեղինակային հասկացույթի մշակութային շերտը վեր ենք հանել մասնավորապես Ս. Մոեմի և Զ. Ֆաուլզի ստեղծագործություններում, որոնք, լինելով անգլիացի գրողներ, քննադատում են Անգլիան՝ համարելով այն սահմանափակումների և պայմանականությունների երկիր, որտեղ հասարակությունը զրկում է անհատին ազատ ընտրության հնարավորությունից:

- «Ազատություն» հեղինակային հասկացույթի անհատական շերտի վերլուծությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ գրական ստեղծագործություններում «ազատություն» հեղինակային հասկացույթի առկայացման գործընթացում Ս. Մոեմը նախապատվությունը տալիս է

մասնավորապես *հասկացական, գնահատողական շերտերին, Զ. Ֆաուլզը՝ զուգորդային-պարկերային, իսկ Զ. Ափդայքը՝ խորհրդանշային շերտին*: Փաստորեն, վերոնշյալ երեք հեղինակներն էլ առանձնանում են իրենց եզակի աշխարհընկալմամբ և ինքնատիպ անհատական ոճով:

• Ս. Մոեմի, Զ. Ֆաուլզի և Զ. Ափդայքի ստեղծագործությունների ինքնամիջտեքստային վերլուծությունը թույլ է տալիս հանգել այն համոզման, որ ինքնամիջտեքստայնությունն իրականացնում է *ինքնավերլուծության, ինքնանդրադարձվող տեքստի ավելի լայն համատեքստ փոխադրման, «սեփական» գաղափարներն ու մտքերն ընդգծելու, շեշտելու և զարգացնելու գործառույթ, մասնավորապես՝ ինքնադրադարձման, տեքստաստեղծման և վերարտադրողական գործառույթները*:

Ուսումնասիրության հիմնադրույթներն արտացոլված են հետևյալ հրապարակումներում.

1. «Ազատություն» հասկացույթի վերլուծությունը անգլերեն և հայերեն դարձվածային միավորների հիման վրա // Կանթեղ, Գիտական հոդվածներ, «Ասողիկ» հրատարակչություն, Երևան, 2013, համ. 4 (57), էջ 83-90:

2. On The Problem of Ambivalence of Some Concepts in English and Armenian // Միջմշակութային և միջլեզվական հաղորդակցության արդի հիմնախնդիրները «Լեզուն մշակույթի միջոցով» 3-րդ միջազգային գիտաժողովի նյութեր, «Լինգվա» հրատարակչություն, Երևան, 2014, էջ 210-220:

3. «Ազատություն» հասկացույթի իմաստային դաշտի զուգորդական ուսումնասիրություն անգլերենում և հայերենում // Կանթեղ Գիտական հոդվածներ, «Ասողիկ» հրատարակչություն, Երևան, 2014, համ. 2-3 (59-60), էջ 128-135:

4. «Ազատություն» հասկացույթի առկայացման միջոցները Զ. Ֆաուլզի հեղինակային ոճում («Ֆրանսիացի լեյտենանտի սիրուհին») վեպի հիման վրա // Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում, Գիտական հանդես, Երևանի պետական համալսարան, Երևան, 2016, համ. 1-2 (20), էջ 127-133:

5. «Ազատություն» հասկացույթի զուգորդային շետի ձևավորման առանձնահատկությունները Զ. Ֆաուլզի «Կոլեկցիոները» վեպում // Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում, Գիտական հանդես, Երևանի պետական համալսարան, Երևան, 2016, համ. 3 (21), էջ 54-61:

6. «Ազատություն» հասկացույթի առկայացման լեզվաոճական առանձնահատկությունները (Զ. Ափդայքի «Ճագար, վագի՛ր» վեպի հիման վրա) // Կանթեղ, Գիտական հոդվածներ, «Ասողիկ» հրատարակչություն, Երևան, 2016, համ. 1 (66), էջ 35-42:

7. «Ազատություն» հասկացույթի առկայացման լեզվաոճական առանձնահատկությունները Ջ. Ափղայքի հեղինակային ոճում («Ճագարը հարուստ է» վեպի հիման վրա) // Բանբեր Երևանի Վ. Բրյուսովի անվան պետական լեզվահասարակագիտական համալսարանի, «Լինգվա» հրատարակչություն, Երևան, 2016, համ. 1 (38), էջ 401-409:

8. Միջտեքստային տարրերը հեղինակի հասկացական-լեզվական աշխարհի պատկերում (Ս. Մոեմի «Ստրկություն մարդկային» և «Ամփոփելով անցած ուղին» վեպերի հիման վրա) // Կանթեդ, Գիտական հոդվածներ, «Ասողիկ» հրատարակչություն, Երևան, 2017, համ. 1 (70), էջ 76-84:

АНАИТ ГАГИКОВНА МАКАРЯН
ВЕРБАЛИЗАЦИЯ АВТОРСКОЙ КОНЦЕПЦИИ КОНЦЕПТА “СВОБОДА”
В ИНТЕРТЕКСТУАЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

РЕЗЮМЕ

Данная диссертационная работа посвящена изучению способов языковой репрезентации индивидуально-авторской концепции концепта “свобода” в интертекстуальном пространстве. Объектом исследования является всесторонний анализ индивидуально-авторского концепта “свобода” и выявление характера эволюции особенностей мировоззрения идиостиля автора.

Целью исследования является анализ индивидуально-мировоззрения автора и способов языковой актуализации в контексте автоинтертекстуальности.

Поставленная в работе цель достигается путем решения следующих **задач**:

- выделить основные различия между когнитивными и авторскими концептами, в результате аналитического обзора различных теорий,
- провести всестороннее исследование понятия “автоинтертекстуальность” в лингвистической литературе,
- изучить многослойную структуру концепта “свобода” посредством анализа лингвостилистических средств, используемых в произведениях С. Моэма, Дж. Фаулза и Дж. Апдайка,
- выявить авторское восприятие концепта “свобода” с помощью лингвостилистических и лингвопоэтических методов анализа,
- проанализировать особенности идиостиля С. Моэма, Дж. Фаулза и Дж. Апдайка, основываясь на анализе концепта “свобода”, а также используя герменевтический подход к интерпретации текста.

В работе были применены следующие лингвистические **методы**: лингвостилистические, лингвопоэтические, когнитивные, коммуникативные, контекстуальные, а также интертекстуальные методы анализа.

Теоретическая значимость исследования заключается в том, что данная диссертация может способствовать дальнейшему изучению идиостиля, мировоззрения и интенции автора посредством когнитивного и интертекстуального анализа.

Практическая ценность исследования обусловлена тем, что его результаты могут быть использованы в курсах по лингвистике текста, когнитивной лингвистике, коммуникативной стилистике, а также лексикологии и стилистике английского языка.

Актуальность работы определяется вниманием современной когнитивной лингвистики к процессам формирования и эволюции концептуальной системы автора. Анализ авторского концепта “свобода” в интертекстуальном пространстве, в частности, изучая автоинтертекстуальные маркеры, дает возможность выявить особенности идиостиля, мировоззрения и интенции автора.

Научная новизна исследования обусловлена изучением концепта «свобода» в работах С. Моэма, Дж. Фаулза и Дж. Апдайка, основанных на анализе различных слоев концепта, таких как концептуальные, оценочные, ассоциативно-образные и символические, которые актуализируются в тексте многочисленными лингвостилистическими средствами. Более того, впервые особенности вербализации концепта “свобода” исследуются в интертекстуальном пространстве, включая паратекстуальность и автоинтертекстуальность.

Данная диссертация состоит из введения, двух глав, заключения и списка литературы.

Во **Введении** представлены актуальность и научная новизна исследования, определяются его цель и основные задачи, описывается теоретическая значимость и практическая ценность работы, даётся характеристика методов исследования материала.

В **первой главе** излагаются теоретические аспекты исследования и дается обзор различных подходов к идиостилю автора, концептуально-языковой картины мира, дифференциации когнитивных и авторских концептов, а также многослойной структуры концепта. В первой главе излагаются также особенности автоинтертекстуальности как возможного средства создания и раскрытия идиостиля автора. Кроме того, изучаются функции автоинтертекстуальности, которые эффективно используются при анализе практического материала.

Во **второй главе** проводится лингвостилистический и лингвопоэтический анализ романов «Бремя страстей человеческих» и «Подводя итоги» С. Моэма, «Коллекционер», «Женщина французского лейтенанта» и эссе «Аристос» Дж. Фаулза и «Кролик, беги», «Кролик разбогател» и «Ферма» Дж. Апдайка. Данный анализ способствует выявлению особенностей идиостиля автора, а также индивидуального восприятия и интерпретации концепта “свобода”. Автоинтертекстуальность рассматривается как одно из основных средств формирования текста, что

позволяет проводить автоинтертекстуальный анализ, отражая динамику концепта «свобода» в картине мира автора.

В **Заключении** представлены результаты проведенного исследования.

ANAHIT GAGIK MAKARYAN
VERBALIZATION OF THE AUTHOR'S PERCEPTION OF THE CONCEPT
"FREEDOM" IN INTERTEXTUAL DOMAIN

SUMMARY

The dissertation explores the distinctive features of the verbalization of the author's perception of the concept "freedom" through the prism of intertextuality. The subject of the dissertation is the comprehensive analysis of the concept "freedom", with the help of which the author's individual style, worldview, intention are revealed, which are changed and evolved over time.

The **aim** of the research is to study the author's individual worldview and its linguostylistic means of actualization in autointertextual domain, based on the analysis of the semantic and structural peculiarities of the concept "freedom".

To achieve the aim of the research, the following **objectives** are set forth:

- To clarify the major differences between cognitive and individual concepts, based on the analytical review of various theories.
- To investigate different approaches to the term "autointertextuality" in linguistic literature.
- To study the multilayered structure of the concept "freedom" analyzing linguostylistic means employed both in the works of fiction and non-fiction by S. Maugham, J. Fowles and J. Updike.
- To reveal the author's perception of the concept "freedom" through linguostylistic and linguopoetic methods of analysis.
- To disclose the peculiarities of the individual style of the above-mentioned authors based on the analysis of the concept "freedom", as well as through the hermeneutic approach to the interpretation of the text.

To realize the above-mentioned objectives, the linguostylistic, linguopoetic, cognitive, communicative, contextual, intertextual **methods** of analysis have been applied to the research.

The **theoretical significance of the research** lies in the fact that the given study can contribute to further investigations of author's individual style, worldview and intention through cognitive and intertextual analysis.

The **practical value of the research** is conditioned by the fact that the results of the research can be employed in the courses of Cognitive Linguistics, Text Analysis, Lexicology and Stylistics.

The **topicality of the research** is determined by the current tendency of cognitive linguistics to study concept in literary texts, thus revealing the

peculiarities of author's individual style, worldview, as well as intention through autointertextual analysis of the text.

The **novelty of the research** is conditioned by the study of the concept "freedom" in S. Maugham's, J. Fowles' and J. Updike's works based on the analysis of different layers of concept, such as conceptual, evaluative, associative and symbolic, which are actualized in the text by numerous linguostylistic means. Moreover, the peculiarities of the verbalization of the concept "freedom" are studied in intertextual domain with reference to paratextuality and autointertextuality.

The purpose and objectives determined the structure of the work, which consists of an introduction, two chapters, a conclusion and references.

The **Introduction** presents the topicality and novelty of the research, defines its aim and main objectives, describes the theoretical significance and practical value of the work, gives a description of the methods of research.

Chapter I lays out the theoretical dimensions of the research and provides an overview of various approaches to author's individual style, conceptual-linguistic picture of the world, as well as multilayered structure of concept in Western, Russian and Armenian linguistics. This chapter also outlines the peculiarities of autointertextuality as a means of creating and revealing the individual style of an author. Moreover, it studies the functions of autointertextuality, which are efficiently employed in the analysis of the practical data.

Chapter II dwells on the linguostylistic and linguopoetic analysis of the novels "Of Human Bondage" and "The Summing Up" by S. Maugham, "The Collector", "The French Lieutenant's Woman" and the essay "Aristos" by J. Fowles and "Rabbit, Run", "Rabbit is Rich" and "Of the Farm" by J. Updike, by means of which the peculiarities of author's individual style, as well as the individual perception and interpretation of the concept "freedom" are disclosed. Furthermore, autointertextuality is assumed as one of the main means of text formation, which allows us to carry out autointertextual analysis reflecting the dynamics of the concept "freedom" in the author's world picture.

Conclusion summarizes the findings of the research exposed in the present dissertation.

